

دهنگیک له دۆزەخەوە:

پشکۆنەجمەدین

ئەم دەنگە، رەنگىنە بە رەنگى ھەلەبجە و ھەلەبجە و ھەلەبجە!

ئەو ساتانەی مەرگ بارى!

((ئىمە نىشانە يەكىن ناخويىندرىتەوە. ئىمە ھەست بە ھىچ ئازارىك ناكەين. وا پى دەچى ئىمە زمانمان لە خاکە نامۇكاندا بىز بىكەين – ھۆلدىرىلىن –)). چىركەساتى لە گۈرپىنانى مىژۇوى بىرىنە نەمرەكان.. ئەو زامە ھەرگىز پەترۆكەنە بە ستۇوانەي كە لە بەھارەرۆزىكى بۆنداردا، لە بىبابانە قاقپە و زەردەكانەوە، بارگەيان تىك نا و لە سەر جەستە زىيىنمان ھەوارىيان خىست. زرىنگەي زەنگى ئەو چىركەساتانە، بۇ ھەمېشە لە بولىلى يادەوەرىيىماندا زايەلەي دى!).

مىژۇويەكى ئىلنجەينەر، پرياسكە يەك گۇناھ و ھەگبە يەك تاوان و رۆمانىتىكى نەنووسراي لە بنھەنگل ناوە و دەستە دامان لە دومان ھەنكەھەنكىيەتى و ئىمەش: نە جورئەتى خويىندە وەيمان ھەيە و نە تواناي ناشتنيشى!.

مىژۇويەكى لە سەرشاممان ھەلتەرەشىكى، گران وەك بەرددەكە سىزىيە... ئەرى ئىمە مە حکومىن بە مىژۇو؟! ئەوھ ئىمەين كە دەبى لە ژىللاوه بۇ سەر لوتكەي پال پىوهنىيىن؟!، ياخود ئەوھ ئەسپى مىژۇوه كە گالىسکە چارەنۇوسمان لەم دەشتى كاكىبە كاكىيى زىندانەدا دەئاشۇۋى؟!.

زۆر ھەن دەبىڭ:

مېللەتە مەزىنە كان مىژۇوى مەزن دەخولقىيەن، لە خويىندە وەشىدا، لە زىزەت بە رۆحيان دەبە خشن و واژامى بەزى دواپرۆزىيان دەبىتە چىرى ئەرخەوانى.

ئىمە لە بەر قريشكە كۆرپە رۆحمان، تواناي توېزىيە وە مىژۇوى خۆمانمان نىيە. تۆبلىيى ئىمە مرۆفگەلىيى گچە و گوناھبار بىن و لە مەرگەساتى جەستەماندا، ھەست بە كزانە وەي تاوانە كانمان بىكەين؟!.. ياخود لە زىزەت لە دىلييەتى ناخ و بزر بۇونى زمان و نامۇبۇونى رۆحمان بىبەين؟!.

سا و هرن!... تا پیکهوه به گه رووی چرکه ساته مه رگچینه کاندا رقبچین و له دالانی ئه نگوستله چاوی جیهانی له زه مهن دابراودا، چراوگیکی له رزۆک پى که ين!.. ئه و جیهانه مهودای نیوان: دهنگ و بىدەنگی، گوناه و پاکیزه يی، مه رگ و ژیان ده سریته وه... ئا له ويدا، پهندیک ببیننه وه، پهندیک نه ک بۆ ئه زبه رکردن، بەلکو بۆ تیرامان!.

ئیمەی کورد: گەلیکی جه سته دازاوی، برينه بالا، هەناورەشی، بەژن له خوینە لژە نراوی نیو جەنگەلی ئه م ویرانه يه ين که جیهانی پى ده گوتريت.... خاكمان: مەکۇی جەنگى نیوان زالمانه و خوشمان: شمشیرە خویناوايیه کانی ده ستیان. هەر بؤیە بونمان گریچنی مه رگە و نیشتمانیشمان؛ باربەستى قوشەنە تینووه هەرگیز له خوین تیرنە بۇوه کانیان!.

ھەلە بجه!..

ئەفسانە يەکى خنکاوی بن گۆمى لىخنى جەنگ و سياسەته و له ژیرە وه ھاوارىيەتى.. دەست رادەدات تا پەلمان بگرىت و له خەونى جیهانى بىئابپروپى سياسەت و مافى مرۆڤدا، رامان چەنیئى و بىدارمان كاتە وه!.

ئا ئە وەتا!... مىللە زەمەن بۆ دواوه دەچەرخىت و كات: بەربەيانىكى وەنە و شەيى... رۆز: 16 ئازارى 1988... شوين: دەقەرىكى تازە بەشە باى بەهار خەملىوی نیو ئامىزى (سوورىن) و (بالانق) .. رووداۋ: سەركەوتى تراژىدىاى مەرگ و جىڭۈرۈكى داگىر كاران!...

ھەلە بجه، ماکەويىكى تازە لە قەفە زدە رفترىوھ و له دنیاى حەپەساندا بالەتە پېيەتى! ئىنسانە کان رەوتى ئاسايى ژیانيان تىك چووه، مينا مىگەلېكى گورگتىبەربۇو، بە ترسە و بە يەكدا دىن... له نیوانى دىۋى ژىردەستە يى و ھوماي ئازادىدا ئەبلەق ماون!.. چاويان له ئاسۇى لىل و نادىارى چارەنۇوس و سيماي خویناوىي چەكدارە ريشنە کان برىيە. چەكدارە ريشنە کان: بىزىون، زمانشىرىن و خوشگوفتارن، كەچى لە ترپەى پۆستالە کانياندا، توک و نزايى ژنه رەشپۇشە کانى مهاباد و له سيماي نۇورانىيياندا، زۇورەھى كچىنىي ئەتكىراوی كىرۇلە ھەلۇاسراوه کانى (سنە خویناوى) دەبىستىن!.

كەژاوهى پەيامبەره چنگسۇورە کان لە چوار لاوه، پەيتا پەيتا لە شار وەردە بن و خەلکى شارىش، نە چەپکە گولى سەركەوتىيان پېشكەش دەكەن و نە بەردە بارانىشيان دەكەن!.

زاری بلندگوکان، شیله‌ی جاری سه‌رفرازی دده‌شنه‌وه، که چی پوره‌هه‌نگی
جه‌ماوه‌ر لیيان ده‌پرینگینه‌وه و ئاپوره‌یان لى نادهن!.

تۇ، سه‌دان پرس له چاوانى بزۇزى شاردا ده خوینييەوه و تەمى گومان له
رووی ھەموواندا دەبىنى!.. گومان له چى؟!، له هىچ و له ھەموو شىكى! كى
دەزانى ئەم دەقەره ژانى چ كارەساتىك گرتۇوېتى و زريانى چ وھىشۈمىھەك
و بارانى چ ھەنگامەيەك خۆيان مەلاس داوه؟!.

كى دەزانى، درەختى ئەم سەركەوتى، گولى ژالى يان درکەزى يان گۇزالكى
پىوه؟!... كەس نەيدەزانى له فەرەنگى جەنگە نەفرەتىيەكاندا، وشەى
(سەركەوتى) سپاوه‌ته‌وه و ھەموو جەنگاوه‌رەكان ھەر دۆراون!. ئىمە
چۆنمەن زانىبا كە ((مرۆق تەنيا خۆى رىزگاركەرى خۆيەتى و چ كەسىكى دى
لەبرى ئەو، ناتوانىت پەيکەرى ئازادىي بۇ رۆبنىت!)).

ئىمە ھەموومان بىئاڭا بۇوين، تا كرۇنقولۇزىاي رووداوه‌كان بۇخۆيان ھاتنە
زمان:

16 ئازارى 1988.. سى رۆز پىش ئەم مىژووه، ئاگرى شەپ ھەلايسا.. ھىزە
دژەكان له گۈچى راچۇن و ھەلەبجە بۇويە
سەحرای كەربەلا... لە ماوهى دوو رۆزاندا خەيىھەرە ھەلەبجە داگىر كرا.
بەرئەنجامى سەركەوتى داگىركارىك و شىكتى ئەوى دىكە، بۇ ئىمە
ھەرەسىكى گەورەتر و مەرگىكى بەكۆمەل و خەمىكى بە خەمتى بۇو...
— ھەر ئەمرۆكە، كاتژمیرى 11,25 دەقىقە... پۇلەدالاشى تەكناھەلۇزىاي

هاوچەرخ، ئاسمانى شاريان داگىر كرد و لەسەر تەختى خواى سىتم رۇنىشتىن.
تەرزەى بۇمبا بىتبەبستى كۆچە و كۆلانى شارى كىللا... زۇو بن!...
فرىاكەون!!.. بەرەو ژىرخان و پەناڭا. ھەمان لەنگىزە شۇومەكەى چواردە
سالى لەمەۋپىشە و مىژوو دووپات دەبىتەوه!...

لە كونى حەشارگە كانەوه چاومان لىيە، چۆن ئەھرىمەنى شەپ. خۆى دەكوتىتە
مالبەمالى (كانييە قولكە) و باکوورى شار!...

— كاتژمیر دوو و چارەكى پاش نيوەرۇق... ئاسمانى شار، رەشە وەكو سىمای
رەشى فاشىستەكان، وەك عەمامەى ئاخوندەكان، وەك ئەقلېيەتى سىاسيى
خۆمان!. پۇلى سەرگەر، گىردىخۇن و خوينيان دەۋى... بۇ (جولەكان)،
(پىرمۇحەممەد)، بەرەو مالى (وھىمان پاشا) و (باخى مير) و (كانيئاشقان)...

هر ناله يه و رهگي خانو له بن دينى، هر گه رمه يه و ئىسىك و خوين و ناخى خاک و شکوفه ي هىشتا نه كراوهى دره خته كان هەلدهشىلى!

ـ كاتژمیر دوو و نيوى پاش نيوهپق... پوله دالاشى دلئاسين، هر لەپه سا دەقريشكىن. هەورى بۆمبا بلاچى دى و دەنگى نيءى... بۇنى سير دى!... ئەم جاچكە مەزەي مەرگە!....

بى پروا له سەر مىزى بادەي مەرگىكى پر گەلتە جارپى دانىشتۇوين... ژىرخان و حەشارگە كان، سىخناخن لە مرۆفە بەمەرگ حوكىمداھە كان... ئە و مرۆڤانەي نە لە مەرگ دەگەن و نە لە ژيان... ئە و مرۆڤانەي نە ترسنۇكىن و نە جوامىر و جەربەزەشن... ئەوان لە نىو تەمىكى سپيدا، بىگۇناھانە سەما دەكەن... سەمايەكى ئەبەدى... سەمايەكى پر لە قاقا!

لەگەل ھەلکشانى تەمەنى زەمەندى، گەوهى ئەم تەمە نەگرىسە؛ چېتر، تەنگىر، شىتانەتر بەزى زراف و ھەلچۈرى شار دەگوشىت و بە ئەنگۇرەي ئەرخەوانىي ئەم ئىوارەيەي دەسپىرىت...

جۇلانەي شەو جەستەي شەقام رادەزىنى... شەقام شانى لە ژىر قورسايى تەرمە پىرۆزەكاندا داداوه و دەست بى پەلى مىرگ و نولان رادەدات... دىوهخانى سىنهى مىرگ و گولجاپانىش، وا جىمەي دى و هانا بۇ تەريفەي مانگ و سۆزى چيا و فرمىسىكى ئەستىران دەبا!...

مانگ: چەپكى تەريفەي، شاخ: سۆز و عاتىفەي، ئەستىرە: كانيلەي چاوانى، دەكەنە كەۋاھى كۆتەلى ئەم كۆستە و دەيدەنە دەست (سېروان).

لەوساوه و تا ئىستا و تا وشه شابالى فرىنى بىمېنى، ھەلەبجە شەپۇلى زامدارى سېروانە و بەهاران، ئامبازى ترۇپكى (بالانبۇق) دەبىت و لەۋىرە نەورقىزى بى دەكا و بلىسەي ناخىشى سترانى دە چېرىنى...
ھەلەبجە وادەلى:

من پولە زامىكى زىويىنم، تەريفەي مانگىكى ساردوسر لە خۆيى پىچام و پىكەوە مەدارى مەرگمان جىھەيشت و ھەلفرىن!..

فرسەخنى رىگامان بىرىبوو،

با هات و جلەوى ئەسپەكەيلى گرتىن!

دوو فرسەخ رىگامان بىرىبوو،

خۆرەت و چاوى خۆى پى به خشىن!

سی فرسه خ ریگامان بپیبوو،
شەپۆلە سەوزەکان لە کۆلیان کردىن و
سترانى ژيانيان بۇ چېرىن..زەرياكان، دوا و يىستگەى سەفەرى ئىمە بۇن،
لەوساوه بىھودە دىيىن، دەچىن
بەستىنى دەستى خۆى ناخاتە نىّو دەستى هيومان،
ئەويىنى پشكۇ خۆى نانىتە نىّو كوانۇوئە وينمان
وا ئىمە سنورى مەرگمان بەزاند و
كەزاوەى ئەم گەشتەش، نە گەيشتە دوورگەى ژىن!....
ئەم دەنگە، چرىكەى گۆپىتە لقىك بۇو، ئەمېستا قەدى خۆى
جىھېشتووه و لە نىوان زەوين و ئاسمادا
چەتىكى پەمهىي هەلداوە!..
ئەم تىشكە، چرىسکەى چلچراى رۆحىكى ماندوو بۇو
ئىستاكە لە بەندى جەستەى خۆى رەھايە و
لە سۆمای زەمندا دەسووتى و تەنيايه!...
ئەم دەنگە:
زايدەلى تاساوى زەنگىكى لە ژەھرگۈراوى مەرگىك بۇو
لە دووندى (بالانقۇ) سەر نەكەوت،
ترۆپكى (شىروئى) ماج نەكەرد،
دەستىكى نەخستە سەر شانى (سۇورىن) و
نەيتوانى پىنج ھەزار وەنهوشە بە دىيارى بۇ باخچەى خوا ببات!.
ئەم دەنگە:
رەنگىنە بە رەنگى
نە ئەوسا كەسىك و نە ئىستاش ھىچ كەسىك
نەيتowanى وەكۇ خۆى بىبىنى...
بە رەنگى:
خويىن نىيە
خوم نىيە
نە زەردەھى خوراوا،
نە سىمای تريفە و نە رەنگى بەيانە...

رەنگىكە:

نه تاراي به تەمى (باخى مىر)

نه بازرهى تاڭگەكەى (ئەحماوا) و

نه چاوى گېڭىرتووى سىروانە!.

ئەم رەنگە:

نه خويىنى پەنجەكەى شكاوى (تايەربەگ)

نه تاپقۇى بەئاستەم بىنراوى (خاكو خۆل)

نه شىوهى پېرىسىحرى گەشتەكەى (گۈران)ھ!

ئەم دەنگە:

رەنگىنە بە رەنگى ھەلەبجە و ھەلەبجە و ھەلەبجە!.

ئىمە:

شاھىدى ھەلەبجە بۇون،

قوربانىيەكانى ھەلەبجە بۇوين،

شمشىرى ژەھراوىي جەللادەكانى ھەلېبجە بۇوين!.

ئىمە:

كە پەيقيكەمان بۇ گوتۇن نەبى،

چاوىكەمان بۇ تىرامان و ھزرىكەمان بۇ تىھزىرین نەبى،

دلىكەمان بۇ خۆشە ويستى و

مېحرابىكەمان بۇ سوورىدەي ئەشق نەبى،

ئەقلەيكەمان بۇ خويىندە وەي ئەقل و

جورئەتىكەمان بۇ دوواندى مىزۇو نەبى،

جەستەي مىزۇومان ھەر دەبى

مەزrai مەزارى ھەلەبجە بى!.

.....

ئەى خوداي من!

زۇر پى دەچى گوناھبار بىم

ھەر بۆيە تۆش:

لەبەر رەھىلەي ژەھراوىي جەللاداندا،

لە ژىر خەنچەرى خۆيىناوىي سەرى خۆمدا،

وا به ته نیا به جیت هیشتم!